

Stand van Circulair Bouwen in Brabant

De Brabantse Aanpak
Circulair Bouwen

Trends en kansen voor de transitie naar
circulaire bouw in Brabant

Maart 2024

Inleiding

De bouwopgave is groot; het milieuvraagstuk ook. Om beide opgaven beter met elkaar in balans te krijgen, moeten we anders bouwen. Met meer aandacht voor materialen, waar die vandaan komen en hoe we ze verwerken. Vandaag en in de toekomst.

Er is steeds meer aandacht voor circulair bouwen als essentiële pijler voor een duurzame toekomst. Desalniettemin zijn er nog steeds veel uitdagingen die overwonnen moeten worden. Door nieuwe samenwerkingen te smeden en kennis te vergroten wil het netwerk **Brabantse Aanpak Circulair Bouwen** die uit de weg ruimen. Voor een toekomstgerichte circulaire bouwsector in Brabant.

Met de **Monitor Circulair Bouwen in Brabant** onderzochten we de stand van zaken van circulair bouwen in Brabant. Waar staan we, wat zijn knelpunten en kansen? Met dit onderzoek kunnen we voortgang van Brabantse organisaties volgen. En het stelt ons in staat om gerichte interventies te doen. Bijvoorbeeld door onze BACB-partners kennis en netwerkmogelijkheden aan te reiken, en hen te helpen bij door hen benoemde knelpunten in de transitie.

34 BACB-partners hebben de Monitor Circulair Bouwen ingevuld. Uit de resultaten hebben we **5 trends** gededistilleerd:

1. Werken volgens circulaire waarden: steun én struikelblok
2. De stip op de horizon is er wel, het afbouwpad daarvoor nog niet
3. De wil is er, nu nog de kennis en vaardigheden voor de praktische toepassing
4. Méér samenwerken met partijen buiten de eigen sector maakt versnelling mogelijk
5. Toekomstgerichte circulaire principes verdienen meer aandacht

We lichten ze hieronder toe. Veel leesplezier!

**De Brabantse Aanpak
Circulair Bouwen**

Trend 1

Werken volgens circulaire waarden: steun én struikelblok

70% van de respondenten ervaart brede steun binnen de eigen organisatie om volgens circulaire waarden te werken. Dat duidt op een breed draagvlak binnen organisaties voor circulair werken. En op een positieve voortgang van circulair bouwen in Brabant. Tegelijkertijd beschouwt iets minder dan de helft van de respondenten het werken volgens circulaire waarden óók als een groot struikelblok. Wat is hier aan de hand?

Circulaire waarden zijn (nog) niet 'van iedereen'

Respondenten geven aan dat ze zich met name gesteund voelen door de circulaire doelstellingen die organisaties hebben geformuleerd. Er is een breed besef dat dingen op termijn anders zullen zijn dan nu. Alleen: circulaire doelstellingen worden in veel gevallen opgesteld door het management, en (nog) niet altijd door het hele bedrijf gedragen. Dat maakt het voor medewerkers of afdelingen die met circulariteit aan de slag zijn vaak lastig om structurele veranderingen door te voeren. Daardoor blijven organisaties vaak 'hangen' in het doen van experimenten, die buiten het business- of organisatie-model vallen.

Van strategie naar uitvoering

Als we circulair bouwen de normaalste zaak van de wereld willen maken, moeten we de organisatiestructuren en -processen aanpassen. Circulaire waarden en werkwijzen moeten daarin worden geïntegreerd. Daar is steun en bereidheid voor nodig, maar ook kennis en vaardigheden om circulaire principes en werkwijzen 'van iedereen' te maken binnen de organisatie.

Kans: Brede steun voor circulaire waarden maakt snelle opschaling mogelijk

Er is al draagvlak, dat is een stevige basis voor opschaling. Uiteindelijk wil je dat de hele organisatie zo wordt ingericht dat circulair werken de normaalste zaak van de wereld is. Voorbeelden van routes voor opschaling van circulaire waarden zijn:

- Zoek ruimte voor verbreding; zorg er bijvoorbeeld voor dat alle afdelingen circulariteitsdoelstellingen krijgen (voor opbouw en afbouw), in plaats van dat het bij enkele personen of één afdeling belegd is;
- Verbind en structureer; zoek bijvoorbeeld vaste externe partners om samen stappen te kunnen zetten;
- Daag de bestaande orde uit; bijvoorbeeld de huidige begrotingssystematiek.

En zeker dat laatste punt is een van de knelpunten die opschaling tegenwerkt voor Chainable, verhuurder van keukens. Op strategisch niveau klinkt het als een goed idee: de gebruiker heeft lage investeringskosten en volledige ontzorging tijdens het gebruik omdat Chainable eigenaar blijft van de keukens. Hierdoor houden ze controle over materialen en retourstromen. Helaas werkt het in de praktijk niet altijd zo makkelijk. Want hoe schrijf je circulaire keukens af in je boekhouding? Simon Rombouts van Chainable: “Circulaire modellen zijn nieuw en dat vinden klanten spannend, maar bovenal is het hele systeem er niet op gericht. In de huidige begrotingssystematiek worden lineaire producten eigenlijk bevooroordeeld t.o.v. circulaire producten.”

Trend 2

De stip op de horizon is er wel, het afbouwpad nog niet

Opbouwen van het nieuwe

Een transitie heeft een stip op de horizon nodig. Je moet tenslotte weten waar je als organisatie naartoe moet werken. En dus: welke nieuwe circulaire, werkwijzen, initiatieven en maatregelen je op moet bouwen.

Uit de Monitor Circulair Bouwen in Brabant blijkt dat partijen daar al veel stappen in hebben gezet. Alle respondenten geven aan dat zij langetermijndoelstellingen voor circulariteit hebben opgesteld. En 50% geeft zelfs aan dat ze maximaal resultaat behalen met de langetermijndoelstellingen en dit in alle organisatieprocessen hebben geïntegreerd.

Het oude om- en afbouwen

Naast het opbouwen van een nieuw systeem vraagt de transitie ook om het af- en ombouwen van oude werkzaamheden. Daarom is het essentieel om ook een af- en ombouwpad te bepalen (zie kader); tenslotte zijn lineaire materialen en werkwijzen geen onderdeel van de circulaire toekomst. Om dat voor elkaar te krijgen is een organisatiebrede aanpak nodig.

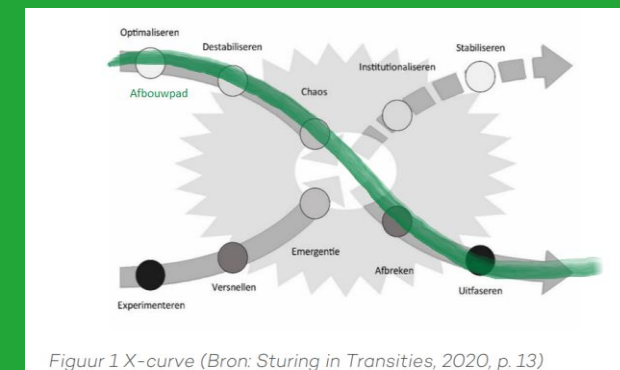
Dit afbouwpad blijkt een ondergeschoven onderwerp voor de meeste respondenten. Slechts 5% (alleen toeleveranciers) geven aan dat zij hebben vastgelegd hoe ze lineaire materialen of werkwijzen gaan afbouwen. Om Het Nieuwe Normaal te realiseren, hebben organisaties op dit vlak dus nog werk te doen.

Kans: Met een afbouwpad maak je je organisatiemodel toekomstbestendig

De komende jaren komt er veel nieuwe (Europese) wet- en regelgeving aan, die organisaties aanmoedigt (en vaak ook verplicht) om lineaire materialen en werkwijzen af te bouwen, ten gunste van circulaire principes.

- Zo moet in 2040 de CO₂-uitstoot van de energie- en industriesector met ruim 90% zijn teruggebracht (voorgenomen doelstelling van de Europese Commissie).
- Ook komt er importheffing op emissie-uitstoot aan de EU-grens (CBAM). En komen er bindende richtlijnen voor ecodesign (Circulair Economy Action Plan).

Afbouw van lineaire materialen en werkwijzen zijn dus noodzakelijk om in business te blijven. Of beter gezegd: een afbouwpad bepalen en bewandelen maakt je organisatiemodel toekomstbestendig.

Figuur 1 X-curve (Bron: Sturing in Transitie, 2020, p. 13)

Trend 3

De wil is er, nu nog de kennis en vaardigheden voor de praktische toepassing

De vorige twee trends laten zien: de wil voor een circulaire transitie is er! Bovendien voelen alle partijen genoeg ruimte voor innovatie en experimenten met nieuwe materialen, werkwijzen of samenwerkingen. Maar om dit echt goed uit te voeren, ontbreekt het vaak nog aan de juiste kennis en vaardigheden.

Verschillen in kennisbehoeften

Wat de juiste kennis en vaardigheden zijn, verschilt per ketenpartner. Zo blijkt uit de Monitor Circulair Bouwen in Brabant dat overheidsinstanties zoals woningcorporaties en gemeenten vooral behoefte hebben aan kennis en vaardigheden over het ontwikkelen en ondersteunen van nieuwe businessmodellen. Want hoe ontwikkel je die zonder in oude patronen te blijven hangen? En hoe vind je daarin een goede balans tussen kwaliteit en kosten?

Bij bouwbedrijven ligt de behoefte vooral bij praktische kennis: als je secundaire grondstoffen wilt gebruiken, waar haal je die dan het beste vandaan? Hoe beoordeel je de kwaliteit? Hoe borg je voldoende aanvoer? En hoe werkt het eigenlijk met reparatie, hergebruik of losmaakbaarheid? Over dit soort thema's is bij de BACB-partners nog veel onduidelijkheid. Op basis van de resultaten uit de Monitor Circulair Bouwen in Brabant zien we dat deze kennis de basis is voor werken aan circulariteit. Wanneer deze kennis er is, gaan bedrijven er volledig voor. Terwijl de bedrijven circulariteit juist (nog) links laten liggen als ze kennis missen. Er lijkt geen tussenweg voor te zijn voor deze partijen.

De kern is helder: de wil om circulair te werken is er, maar voor realisatie is het noodzakelijk om de juiste kennis en vaardigheden te ontwikkelen.

Kans: Je hoeft niet alles zelf te kunnen, zoek (vaste) partners om het samen te dragen

Herbert van der Heijden (Puyck) verwoordde het onlangs mooi. “Als je kennis deelt, kun je alleen maar beter worden en elkaar verder helpen, zodat circulair bouwen het nieuwe normaal wordt. Houd je ervaringen voor jezelf, dan is versnelling niet mogelijk”.

Kennis delen kan door (vaste) partnerschappen aan te gaan, waardoor je elkaar structureel verder helpt. En samen kunt versnellen. Gemeenten die behoefte hebben aan kennis en vaardigheden over nieuwe businessmodellen, kunnen bijvoorbeeld samenwerkingen aangaan met innovatieve circulaire bedrijven, die met nieuwe business modellen werken. Bouwbedrijven kunnen dan weer strategische samenwerkingen aangaan rondom bepaalde circulaire producten of processen.

Met wie wil jij een samenwerking aangaan, om met de juiste kennis je circulaire transitie te versnellen? Misschien helpen de volgende vragen om tot het antwoord te komen:

- Welke rol in de keten heb jij in 2050, in een circulaire economie?
- Welke kennis en vaardigheden heb ik nodig om daar te komen?
- En wie heeft die kennis en vaardigheden nu al?

Trend 4

Méér samenwerken met partijen buiten de eigen sector maakt versnelling mogelijk

Om de circulaire bouw te versnellen, is inzicht in de activiteiten van verschillende spelers en jouw rol in de keten essentieel. Dat maakt samenwerken een stuk makkelijker en effectiever. De resultaten van de Monitor Circulair Bouwen in Brabant laten zien dat er al talrijke samenwerkingsverbanden binnen de bouwsector bestaan. Opvallend is dat maar liefst 70% van de respondenten de samenwerking waardeert vanwege het grote onderlinge vertrouwen. Het heeft ervoor gezorgd dat er al grote stappen zijn gezet in Brabant op het gebied van circulaire bouw.

Uit je comfortzone

Om de circulaire transitie naar een hoger niveau te tillen, moeten er echter ook samenwerkingen worden aangegaan buiten de vertrouwde sferen van de bouwsector, met de rest van de keten. Bijvoorbeeld met fabrikanten van halffabricaten, producenten van onderdelen of organisaties die inboedel leasen. Uit de monitoring blijkt echter dat dergelijke samenwerkingen nog achterblijven, en dat slechts 15% dit op een regelmatige basis opzoekt en aangaat.

Elkaars taal leren spreken

Het aangaan van deze samenwerkingen is vaak spannend. Het kan betekenen dat je een andere taal moet leren spreken - ambtelijke taal of juist technisch - en buiten je comfortzone moet stappen. Dat is een uitdaging. Toch kunnen juist deze verbindingen met partijen buiten je eigen sector de circulaire transitie versnellen.

Kans: Smeed je consortium van de toekomst

Samenwerkingen zijn nuttig om kennis en vaardigheden aan te vullen die je zelf niet voldoende hebt (zie kans 3). Maar samenwerkingen kunnen ook een meer disruptief karakter hebben. Je kunt samen de omstandigheden creëren waarin je dingen kunt doen die je in je eentje en in de bestaande structuren van je organisatie niet kunt doen. Oftewel: ruimte creëren voor disruptieve innovatie.

Denk aan Sustainer, die een bouwsysteem voor modulaire woningbouw aanbiedt. Zij zijn in 2015 opgericht, door de wereld van de software en de bouw bij elkaar te brengen. Daarmee hebben ze echt een nieuwe propositie in de markt kunnen brengen, gericht op de behoeften van de toekomst.

Wat is jouw consortium van de toekomst? Denk hiervoor aan de volgende punten:

- Wat is de propositie van de toekomst?
- Voor bedrijven: Met wie moet je samenwerken om deze propositie te kunnen ontwikkelen?
- Voor overheden: welk beleid of wet- en regelgeving moet veranderen om de proposities van de toekomst in het heden al een level playing field te bieden?

Trend 5

Toekomstgerichte circulaire principes verdienen meer aandacht

Circulair bouwen vraagt om een nieuwe manier van werken en denken. We zien dat er goede stappen worden gezet; dat elke partij met aandacht voor het milieu wil bouwen, de waarde van grondstoffen ziet en CO2-uitstoot wil beperken. Maar dat in de praktijk realiseren is soms nog lastig. Want hoe maak je het concreet? En hoe meet of beoordeel je een circulair project?

Beoordelen op basis van milieu-impact gaat steeds beter

Bouwbedrijven en woningcorporaties stimuleren steeds vaker circulaire projecten in hun uitvragen. De MPG (Milieu Prestatie Gebouwen) – verplicht voor nieuwe kantoorgebouwen en woningen - helpt daarbij. De MPG geeft de totale milieubelasting aan van de materialen die in een gebouw worden toegepast. Steeds vaker worden uitvragen op andere factoren dan alleen de prijs beoordeeld. Maar liefst 60% van de overheidsinstanties die hebben meegedaan aan de monitor beoordeelt aanvragen namelijk ook op milieu-impact. Er wordt dus niet meer automatisch op traditionele manieren beoordeeld.

Adaptief vermogen, losmaakbaarheid en hergebruikpotentie

Maar circulair bouwen is meer dan alleen een goede milieuprestatie in het heden. Ook adaptief vermogen, losmaakbaarheid en hergebruikpotentie zijn onderdeel van circulair bouwen; onderwerpen die ervoor zorgen dat circulariteit ook in de toekomst geborgd is. Uit de Monitor Circulair Bouwen in Brabant blijkt dat bouwbedrijven en overheden het nog lastig vinden om deze onderwerpen te integreren in het ontwerp en de uitvoering; de meeste organisaties geven aan (nog) geen aandacht te hebben voor waardebehoud. Het lijkt er op dat er voor echt toekomstgericht circulair bouwen nog een wereld te winnen is.

Kans: Diversificatie in circulaire strategieën creëert een wendbare en robuuste organisatie van de toekomst

Wendbaarheid en robuustheid zijn essentiële principes voor organisaties van de toekomst. We hebben namelijk onvoldoende beeld bij hoe de wereld er over 10 jaar, of laat staan 30 jaar, uit gaat zien. Misschien worden virgin materialen straks zo duur, dat je alleen nog projecten kunt realiseren met hergebruikte materialen uit projecten die nu worden gerealiseerd. Misschien moeten we meer ruimte laten aan het water, waardoor hele woonwijken die nu worden gebouwd verplaatst moeten gaan worden. En zo zijn er nog veel meer voorbeelden. Oftewel: we willen nu al een leefomgeving creëren die kan inspelen op de onvoorspelbare behoeften van de toekomst.

Om hier in projecten op te sturen, kan de ‘Duurzaamheidsmonitor Het Nieuwe Normaal’ worden gebruikt. Dit meetinstrument is door Buro Kade en BIMWYSE ontwikkeld om circulariteit tijdens het ontwerpproces te meten en te vergroten.

Onder meer BACB-leden Van der Heijden, Hurks en Barli hebben data van hun projecten gedeeld, om de voortgang te monitoren én een bijdrage te leveren aan de verdere ontwikkeling van de Gebouwroos. Initiatiefnemer Michael Bol (Buro Kade): “Met deze manier van uitvragen kan de markt haar creativiteit, kennis en kunde inzetten om circulair bouwen naar een hoger niveau te tillen en waar te maken wat is beloofd. Om projecten onderling te kunnen vergelijken, zijn nog meer referentiedata nodig.”

Verantwoording

Het BACB-team heeft aan alle partners van het BACB-netwerk een vragenlijst opgestuurd, gemaakt in Qualtrics. Waarvan meer dan de helft – namelijk **34 leden** - de monitor hebben ingevuld. In de vragenlijst stonden vragen over de volgende onderwerpen:

1. Systeem
 - I. Lange termijn visie
 - II. Kennis en vaardigheden opbouwen
 - III. Level playing field
2. Organisatie
 - I. Management
 - II. Ketensamenwerking
 - III. Waardecreatie
3. Project
 - I. Milieu-impact (uit het Nieuwe Normaal)
 - II. Materiaalgebruik (uit het Nieuwe Normaal)
 - III. Waardebehoud (uit het Nieuwe Normaal)
 - IV. Sociaal
 - V. Gebruiksfase

Deze vragen konden beoordeeld worden op een **schaal van 0 tot 5**. 0 betekent: hier hebben we (nog) geen aandacht voor. En 5: dit hebben we in al onze processen geïntegreerd en we behalen maximaal resultaat.

Vervolgens is er getoetst in welke mate dit een **knelpunt vormt in de transitie naar circulaire bouw**, wat beoordeeld kon worden met ‘vaak’, ‘zelden’ en ‘nooit’.

De vragenlijst is in de eerste week van januari 2024 verstuurd, en de BACB-partners hadden een maand de tijd om deze in te vullen.

BACB partners

- Gemeenten
- Woningcorporaties
- Toeleveranciers
- Bouwbedrijven
- Architecten
- Adviesbureaus
- Aannemers

Auteurs

De vragenlijst en analyse is opgesteld door Jeske Zonneveld, Yael Aartsma en Khymo Moestadja, alle drie werkzaam bij Squarewise.

Over de Brabantse Aanpak Circulair Bouwen

Wij maken van circulair bouwen geen rariteit, maar een formaliteit

Circulair bouwen is vooral een sociale en organisatorische uitdaging. Technisch komen we er wel uit. Daar zijn we als netwerk Brabantse Aanpak Circulair Bouwen van overtuigd.

Daarom hebben wij – een netwerk van aanpakkers, aannemers, architecten, inkopers, opdrachtgevers en toeleveranciers – de handen ineen geslagen en het manifest ‘Brabantse Aanpak Circulair Bouwen’ ondertekend. Met elkaar werken we aan versnelling van circulaire bouw. Door samen te werken en van elkaar te leren. En vooral: door te dóen.

Inmiddels zijn meer dan 40 organisaties aangesloten bij de Brabantse Aanpak Circulair Bouwen. Draag jij ook bij aan bouwend Brabant? Dan ben je een onmisbare partner om van circulair bouwen het nieuwe normaal te maken!

Meer weten of aansluiten?

Neem contact op met Jeske Zonneveld, via jzonneveld@brabant.nl

**De Brabantse Aanpak
Circulair Bouwen**

Meer weten of aansluiten bij BACB?

Neem contact op met Jeske Zonneveld, via jzonneveld@brabant.nl.

**De Brabantse Aanpak
Circulair Bouwen**